

Yervant Oskan Efendi'nin Eserleri ve Sanat Anlayışı*

Arzu Altınay** • Ali

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun erken ve gelişim dönemlerinde heykel sanatı oldukça sınırlı bir çevrede kalmış böylece gelişim imkânı bulamamıştır. Eskiden beri süregelen gelenekler sayesinde heykelticilik alanında, mimariye ve mezar taşı işçiliğine bağlı olarak birkaç girişimin olmasına rağmen bir disiplin olarak heykelticiliğin icra edilmesi, XIX. yüzyılın son çeyreğine denk gelmiştir. Tarihimizde yapılan ıslahat çalışmaları eğitim alanını da kapsamıştır ve eğitimde bir dizi yenilikler meydana getirilmiştir. Bu reformlar kapsamında, XIX. yüzyılda II. Abdülhamid Dönemi'nde bir güzel sanatlar okulu açılması amaçlanmıştır. 1883 senesinde açılan ve ülkemizin ilk güzel sanatlar okulu olan Sanayi-i Nefise Mektebi mimarlık, resim, heykel ve gravür bölümlerinden oluşmaktadır. Mektebin kurulmasıyla figüratif sanat anlayışı heykel alanında da kendine yer bulmuştur. Heykel bölümünün ilk öğretmeni, yurtdışında eğitim gören Ermeni asıllı Yervant Oskan Efendi olmuştur. Çalışmamız kapsamında Oskan Efendi'nin eserlerini ve sanat anlayışını inceleyeceğimiz için kişisel hayatı hakkında bilgilere değinilmeyecektir.

* Bu makale, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Arzu Altınay tarafından hazırlanmakta olan *Osmanlı Heykel Sanatında Bir Öncü: Yervant Oskan Efendi (1855-1914)* başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi, arzu112635@gmail.com, Orcid: 0009-0006-4334-9669

*** Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü,

ali.okumus@bileci.edu.tr Orcid: 0000-0002-4615-4932

Lakin eğitim hayatından bahsetmek gerekmektedir çünkü aldığı eğitimler üslubunu ve eserlerini etkilemiştir.

Yervant Oskan Efendi, 2 Mart 1883 tarihinde açılan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde müdür yardımcılığı, heykel bölümü öğretmenliği ve heykel onarım uzmanlığı görevlerini başarıyla gerçekleştirmiş, bu görevlere ek olarak Osman Hamdi Bey ile birlikte pek çok arkeolojik kazıya katılmış ve Osman Hamdi tarafından mektebin iç işlerinden sorumlu kılınmış olan tarihimizde değerli bir sanatçıdır. 1855 senesinde İstanbul'un Samatya semtinde dünyaya gelen Oskan Efendi ilköğretim eğitimi için İstanbul Beşiktaş'ta Mahrukyan Okulu'na sonrasında Pera'da Hayr Ananya Okulu'na gitmiştir. 1866 senesinde Venedik'te bulunan Murat Raffaelyan Okulu'na giden Oskan Efendi, bu okulda yaptığı resimler ve çizimler ile dikkat çekmiş ve hocalarının desteğini almıştır. 1872 senesinde bu okuldan mezun olmuş, heykel bölümünü tercih ederek aynı yıl içerisinde Roma'ya gitmiş ve orada Güzel Sanatlar Akademisi'nde hayatının yeni bir eğitim dönemine başlamıştır. Enrico Beckett ile Cirolama Mazzini isimli hocalardan dersler alan Oskan Efendi, buradayken İtalyan Natüralizmi'nden etkilenmiştir ve heykel eğitimine ek olarak, resim ile mimari derslerine de girmiştir. 5 yıllık bir heykeltıraşlık eğitiminin ardından 1877 senesinde mezun olarak aynı yıl içerisinde Paris'e gitmiş, sergilere katılmış ve bakır kakma tekniğinde el işi çalışmaları yapmıştır.

1881 yılında İstanbul'a dönen Oskan Efendi, aynı yıl içerisinde İngiliz Konsoloslğu tarafından düzenlenen sergiye katılmıştır. Oskan Efendi katıldığı sergilerden birinde Osman Hamdi ile tanışmıştır ve Osman Hamdi Bey, figüre dayalı bir sanat anlayışının benimsenmesini amaçladığı için Yervant Oskan Efendi ile tanıştığında, sanatçıyı heykel bölümü hocası yapmayı düşünmüştür. Oskan Efendi yurtdışında aldığı eğitimler sayesinde sanat akımları ile haşır neşir olmuştur. Yukarıda bahsedildiği gibi natüralizmden etkilenen Oskan Efendi, günümüzde İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'nde sergilenmekte olan "Osman Hamdi Bey Büstü" ve "Naile Hanım Büstü" isimli heykellerinde klasik üslubu benimsemiş, klasik heykel kurallarına bağlı kalmıştır. Sanatçı yaptığı eserler de çok ince bir işçilik gerçekleştirmiş ve her bir detayı, elinde bulunan malzemeye işlemiştir. Yervant Oskan Efendi'nin sanat üslubu hakkında önceleri, öğrencilerinin eserlerinden yola çıkarak fikir sahibi olunmuştur lakin sonrasında sanatçının eserlerinin keşfedilmesi ve incelenmesiyle üslubu hakkında daha net fikirler elde edilmiştir. Adnan Çoker'in çabaları sonucunda "Zeybek" ve "Tavukçu Kadın" isimli iki eser keşfedilmiştir. Yazar, "Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise Mektebi" isimli eserinde bahsi geçen iki heykelden yola çıkarak Oskan Efendi'nin oryantalist bir anlayış ile bu eserleri meydana getirdiğini söylemiştir. Ek olarak bu iki eseri incelediğimiz günlük hayattan sahneleri bizlere aktarmış olduğu görülmektedir. Garo Kürkman'ın "Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeni Ressamlar" isimli kitabında Oskan

Efendi'nin "Natürmort" isimli tablosunu görmekteyiz. Bu eser, Oskan Efendi'nin nesnelere oldukça canlı bir şekilde resmettiği bir eser olmuştur. Çalışmamızda Oskan Efendi'nin mevcut eserleri incelenecek ve bu incelemeler üzerinden sanat üslubu hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yervant Oskan Efendi, Sanayi-i Nefise Mektebi, Heykel, Heykeltıraş, Osman Hamdi Bey

YERVANT OSKAN EFENDI'S WORKS AND ARTISTIC APPROACH

ABSTRACT

In the early and developmental periods of the Ottoman Empire, the art of sculpture remained confined to a rather limited sphere and thus did not have the opportunity to flourish. Although there had been a few attempts in the field of sculpture, mostly associated with architecture and tombstone craftsmanship due to long-standing traditions, the practice of sculpture as an independent discipline did not emerge until the last quarter of the 19th century. The reform movements throughout our history also encompassed the field of education, leading to a series of innovations in the educational system. As part of these reforms, during the reign of Sultan Abdülhamid II in the 19th century, it was intended to establish a fine arts school. Founded in 1883, the Sanayi-i Nefise Mektebi—the first fine arts school in the country—comprised departments of architecture, painting, sculpture, and engraving. With the establishment of the school, the understanding of figurative art also found a place in the field of sculpture. The first instructor of the sculpture department was Yervant Oskan Efendi, an Armenian-origin artist who had received education abroad. Since this study will examine the works and artistic approach of Oskan Efendi, details of his personal life will not be addressed. However, it is necessary to mention his educational background, as the education he received significantly influenced his style and artistic output. Yervant Oskan Efendi was a distinguished artist in our history who successfully served as the deputy director of the Sanayi-i Nefise Mektebi (Academy of Fine Arts), sculpture instructor, and sculpture restoration specialist following its foundation on March 2, 1883. In addition to these roles, he participated in numerous archaeological excavations alongside Osman Hamdi Bey and was entrusted by Hamdi Bey with internal affairs of the school. Born in 1855 in the Samatya district of Istanbul, Oskan Efendi began his primary education at the Mahrukyan School in Beşiktaş and later attended the Hayr Ananya School in Pera. In 1866, he enrolled at the Murat Rafaelyan School in Venice, where his drawings and paintings garnered attention and support from his teachers. He graduated in 1872 and chose to pursue sculpture. That same year, he went to Rome and began a new phase of his academic life at the Academy of Fine Arts. There, he studied under

Enrico Becketti and Girolamo Mazzini, and during his time in Rome, he was influenced by Italian Naturalism. In addition to sculpture, he also took classes in painting and architecture. After completing five years of sculpture training, he graduated in 1877, and later that year, he moved to Paris, where he participated in exhibitions and engaged in handcrafted works using the copper inlay technique.

In 1881, Oskan Efendi returned to Istanbul and participated in an exhibition organized by the British Consulate the same year. During one of the exhibitions he attended, Oskan Efendi met Osman Hamdi, who, aiming to promote a figurative art approach, considered making him the professor of the sculpture department. Thanks to the education Oskan Efendi received abroad, he became familiar with various art movements. As mentioned above, influenced by naturalism, Oskan Efendi adopted a classical style in his sculptures, such as the “Bust of Osman Hamdi Bey” and the “Bust of Naile Hanım,” which are currently displayed in the Istanbul Museum of Painting and Sculpture. He adhered to the classical rules of sculpture, and his works reflect meticulous craftsmanship, with each detail carefully incorporated into the material he worked with. Initially, Oskan Efendi’s artistic style was understood through the works of his students, but over time, as his own works were discovered and analyzed, clearer insights into his style emerged. As a result of Adnan Çoker’s efforts, two works titled “Zeybek” and “Tavukçu Kadın” were uncovered. In his book “Osman Hamdi and the School of Fine Arts,” the author states that these two sculptures were created by Oskan Efendi with an oriental approach. Additionally, upon examining these two works, it becomes clear that they depict scenes from daily life. In Garo Kürkman’s book “Armenian Painters in the Ottoman Empire,” Oskan Efendi’s painting “Still Life” is featured. This piece is known for vividly portraying objects. In our study, Oskan Efendi’s existing works will be analyzed, and based on these analyses, more information will be provided regarding his artistic style.

Keywords: Yervant Oskan Effendi, Sanayi-i Nefise Mektebi, Osman Hamdi Bey, Sculpture, Sculptor

GİRİŞ

Yervant Oskan Efendi’nin sanatı ve üslubuna girmeden önce, toplum ve devletin heykel sanatına bakış açısını değerlendirmekte fayda olacaktır. Çünkü Oskan Efendi, yüzyıllardır heykele ilgi duyulmayan bir toplumda sanatını icra etmiştir. Heykel, Osmanlı Devleti’nde çoğu zaman dini çekinceler sebebiyle sıcak bakılmayan bir sanat dalı olmuştur. İslamiyet’in tebliğ edildiği dönemde put inancı, halk arasında yaygın bir inanç sistemiydi ve Allah inancının insanlara daha iyi öğretilmesi amacıyla, daha

önceki inanç sistemi olan put inancının yıkılması gerekmektedir. Böylece heykel şeklinde yapılan putlar da ortadan kaldırılmış, dolayısıyla heykel, put kisvesi altında görülmüş ve bu düşünce günümüze kadar süregelmiştir.⁹ İslam inancında tasvirin yasak olması sebebiyle heykel sanatı bağımsız bir gelişim gösterememiş, onun yerine mimariye bağlı olarak gelişmiş ve abidelerin süslenmesinde kullanılmıştır.¹⁰ Ayrıca mezar taşı süslemelelerinde de yine hayvan, çiçek veya geometrik figürler kullanılarak heykel şeklinde nitelendirilebilecek eserler meydana getirilmiştir.¹¹ Heykel bu noktalarda süsleme amacıyla kullanılmış, bağımsız bir alan olarak gelişmemiştir.

Her ne kadar yukarı bahsettiğimiz gibi örnekler verilmiş olsa da bunları heykel yerine kabartma olarak görmek daha doğru olacaktır. Çünkü süsleme maksatlı yapılan bu çalışmalar, arkalarında bulunan kütleyle bağımlıdırlar ve yalnızca ön taraftan izlenebilirler. Diğer bir ifadeyle sanatçı, tek bir yüzey üzerinde eserini icra eder.¹² Ancak heykel için yapılan “... üç boyutlu, derinliği ve hacmi olan sanat yapıtları...” şeklindeki tanım, heykelin kabartmadan bağımsız olduğunu açıkça göstermektedir.¹³ Buradan hareketle kültürümüzde Avrupa’dakine benze bir heykel anlayışı yoktur diyebiliriz.

Öte yandan, 16. yüzyılda, Kanuni Sultan Süleyman ile Budapeşte’ye gittiği seferde Sadrazam İbrahim Paşa, beraberinde beğendiği birkaç heykeli getirmiş ve Sultanahmet’te bulunan sarayının bahçesine bu heykelleri koymuştur. 19. yüzyılda ise Sultan Abdülaziz, çıktığı Avrupa seyahatinde gördüğü heykellerden etkilenerek ülkesine döndüğünde Charles Fuller isimli sanatçıya at üzerinde bir heykelini yaptırmıştır.¹⁴ 1871 senesinde yapılan ve Münih’te döktürülen bu heykel, bir ilk olma özelliğini taşısa da bir meydana dikilmedi ve Sultan Abdülaziz’in emriyle Beylerbeyi Sarayı’na koyuldu.¹⁵

Yaşadığımız topraklar, Ali Teoman Germaner’in de söylediği gibi miltattan önceki yıllardan bu yana çok fazla uygarlığa ev sahibi olmuş ve bu

9 Hüseyin Gezer, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984, s.7

10 Celal Esat Arseven, *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, Mart 1984, s.216

11 GEZER, a.g.e, s.7.

12 Mehmet Yılmaz, *Heykel Sanatı*, İmge Kitabevi, Ankara, 1999, s.16

13 Derya Uzun Aydın, *Türk Heykel Sanatı ve İlk Heykeltıraşlar*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2021, s.17

14 Nesrin Atıcı Kanberoğlu, “Osmanlı’ dan Cumhuriyet’e Heykel Sanatının Yolculuğu”, *History Studies*, C: 4, S: 4 Kasım 2021, s.172

15 Mustafa Cezar, “XIX. Yüzyıl Türkiye’sinde Heykel Plastiği Sorunu”, *Hürriyet Gösteri Sanat-Edebiyat Dergisi*, (Aydın Dosyası: Türk Heykelinin Dünü ve Bugünü), İstanbul, 1986, s.84

uygarlıkların kültürünü ise miras olarak almıştır.¹⁶ Aynı coğrafyada kurulan, gelişim gösteren ve bu mirası bünyesinde barındıran Osmanlı Devleti, yaşadığı buhranlı dönemlerinde, içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtarmak amacıyla ıslahat çalışmalarına girişmiştir. Islahat fikri imparatorluğun çözüme sürecine girmesiyle baş göstermiş, ileriki dönemlerde modernleşme veya batılılaşma hareketleri şeklinde zikredildiği de olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde 19.yüzyıla gelindiğinde, halen devam etmekte olan modernleşme hareketlerinin köklü bir yer edinmesi için çağdaş eğitim öğretim kurumlarının fayda sağlayacağı fikrine inanılmıştır. Bu sebeple, dönemin padişahlarından olan II. Abdülhamid, eğitim kurumlarına önem vermiş, her bir kurumun gelişmesine ihtiyatla yaklaşmış ve günümüzdeki modern eğitimin ilk adımını atan girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerden biri olan ve Fransız Güzel Sanatlar Okulu model alınarak kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi Alisi, Osman Hamdi Bey' in katkılarıyla eğitim öğretim hayatına başlamıştır.¹⁷ 3 Mart 1883 tarihinde açılan mektep resim, heykel, mimari ve gravür olmak üzere dört bölümü kapsamaktadır.¹⁸ Eğitimini yurtdışında tamamlayan Oskan Efendi okulun heykel bölümü atölyesinin ilk öğretmeni olmuştur.¹⁹

1855 senesinde İstanbul'un Samatya semtinde dünyaya gelen Yervant Oskan Efendi, 3 Mart 1883 tarihinde açılan ve ülkemizin ilk güzel sanatlar okulu olan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde müdür yardımcılığı ve heykel bölümü öğretmenliği görevlerini başarıyla gerçekleştirmiş olan bir sanatçıdır.²⁰ 1884 yılında açılan heykeltıraşlık şubesinde Oskan Efendi aynı yıl göreve başlamıştır.²¹

İlköğretim eğitimi için 11 yaşındayken İstanbul Beşiktaş'ta Mahrukyan Okulu'na sonrasında Pera'da Hayr Ananya Okulu'na gitmiştir.²² Ba-

16 Ali Teoman Germaner, "Heykel Sanatı", *Hürriyet Gösteri Sanat-Edebiyat Dergisi*, (Aydın Dosyası: Türk Heykelinin Dünü ve Bugünü), İstanbul, 1986, s.80

17 Suna Canan Aydın Atalay, *Yıldız Çini Fabrika-i Hümayunu Üretimi Art Nouveau Eserler*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015, s.19

18 Kıymet Giray, *Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 1988, s.11

19 Özge Gençel, *Sanayi-i Nefise Mektebi (1882-1928)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2021, s.79; Adolphe, Thalasso "L'Art ottoman Les peintres de Turquie", s.16, Paris Librairie Artistique Internationales, [tps://archives.saltresearch.org/handle/123456789/11603](https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/11603)

20 N. Atıcı, agm., s.173/174

21 Fatma Ürekli, *Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Kuruluşu ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri*, Türkiye Cumhuriyeti Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 1997, s.148

22 D. Aydın, age., s.131

bası Agop Oskan²³ tarafından 1866 senesinde Venedik'te bulunan Murat Rafaelyan Okulu'na gönderilen Oskan Efendi, bu okulda hocası Armenolog Norayr Püzantatzi'den Ermenice ve Fransızca dersleri almış, yaptığı resimler ve çizimler ile hocasının desteğini kazanmıştır. 1872 senesinde bu okuldan mezun olmuş, heykel sanatını tercih ederek aynı yıl içerisinde Roma'ya gitmiş ve orada Güzel Sanatlar Akademisi'nde hayatının yeni bir eğitim dönemine başlamıştır.²⁴ Enrico Beckett ile Cirolama Mazzini isimli hocalardan dersler alan Oskan Efendi, buradayken İtalyan Natüralizmi'nden etkilenmiş, heykel eğitimine ek olarak, resim ve mimari derslerine de girmiştir.²⁵ 5 yıllık bir mimarlık ve heykeltıraşlık eğitiminin ardından 1877 senesinde mezun olarak aynı yıl içerisinde Paris'e gitmiş, sergilere katılmış ve bakır kakma tekniğinde el işi çalışmaları yapmıştır.²⁶ Sanatçı Paris'te yaşamak istemiştir lakin ailesinin bunu istememesiyle memleketine, İstanbul'a geri dönmüştür.²⁷

Eserlerinin çoğu günümüze kadar gelmemiş olan Yervant Oskan Efendi, eserlerinde genellikle alçı, mermer, bronz, pişmiş toprak gibi malzemeler tercih etmiş ve çoğunlukla büst ile rölyef üzerinde çalışmalar gerçekleştirmiştir.²⁸ Sanatçının eserlerini ve sanat anlayışını ele alırken, katıldığı sergilere de değinmek gerekmektedir. 19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda, dönemin ıslahatçı anlayışı devletin ve toplumun eğitim, sanat, kültür gibi konulara bakış açısını değiştirmiştir. Bu sebeple o dönemde, İstanbul'da özellikle Pera semtinde gerek özel şahıslara ait gerekse devletin onayıyla pek çok sergi açılmıştır. Sanatçının Osman Hamdi Bey ile bir sergide tanışmış olması, sergilerin önemini bize anlatır niteliktedir.²⁹ Ayrıca eserlerini sergileme fırsatı yakalamış ve hem yerli hem yabancı basında adından sıklıkla bahsettirmiştir.³⁰

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Oskan Efendi 1881 senesinde memleketine geri dönmüş, aynı yıl Elifba Kulübü'nün gerçekleştirdiği sergilerden, Petits Champs'ta düzenlenen ikinci Elifba sergisine katılmıştır. Sergiye katılanlar

23 BOA TSMA.E.1295

24 Pınar Bolel Koç, "Sanayi-i Nefise Mektebi Muallimi Ermeni Heykeltıraşlarımızdan Yervant Oskan", *Hoşgörü Toplumunda Ermeniler*, c.III, Ocak 2007, s.548

25 D. Aydın, age., s.131

26 P. Bolel, agm., s.548

27 Régis Delbeuf, *Les Premiers Salons de Constantinople*, 1906, s.8

28 Ö. Gençel, agt., s.81.

29 D. Aydın, age., 132.

30 Ayrıntılı bilgi için bakınız; A. Thalasso, agm., s. 16.

arasında Osman Hamdi Bey ve Yervant Oskan Efendi bulunmaktadır.³¹ Regis Delbeuf ile Sanayi-i Nefise Mektebi mimarlık sınıfı öğretmeni Alexandre Vallaury 1901’ de İstanbullu sanatçıların eserlerini sergileyebilecekleri bir salon kurmak yolunda faaliyete geçmişlerdi. 1901 senesinde Bourdon isimli Fransız tüccarın Passage Oriental’de bulunan konağında açılan ilk İstanbul Salonu Sergisi’ni, aynı isimle 1902 ve 1903 yıllarında açılan sergiler takip etmiştir. Sanatçı 1901 senesinde yapılan sergiye 6 mermer heykel, 3 tuval resmi, 1902’de Beyoğlu Doğruyol Sokak’ta yapılan sergiye ise üç resim ve iki heykel ile katılmıştır.³²

Sanatçının günümüzde İstanbul Resim ve Heykel Müzesi’nde sergilenmekte olan “Osman Hamdi Bey Büstü” ve onun eşi olan “Naile Hanım Büstü” isimli eserlerinde klasik üslubu benimsediği, klasik heykel kurallarına bağlı kaldığı görülmektedir.³³ Bu eserde bakışlar, Oskan Efendi’nin yarattığı hacim ile oldukça gerçekçi, net ve belirgin bir ifade sergilemektedir.³⁴ Osman Hamdi Bey Büstü, 1902 yılında açılan II. İstanbul Salon Sergisi’nde sergilenmiştir. Bu eserde oldukça gerçekçi bir görünüm bulunmaktadır.³⁵ Bu sergide yer alan diğer büst ise Vincent Gaillard’ın büstüdür.³⁶ Dans Eden Zeybek, Asker Selamı, Yakışıklı Delikanlı isimli üç adet sulu-boya resim sanatçının sergilediği diğer eserleridir.³⁷ Regis Delbeuf, II. İstanbul Salon Sergisi’ne katılan, aynı anda resim ve heykel sunan Oskan Efendi’yi Michelangelo ve Da Vinci gibi çok yönlü bir sanatçı olarak nitelmiştir. Renkten ve biçimden anlayan bir sanatçı olduğunu dile getirmiştir.³⁸ Adolphe Thalasso, Oskan Efendi’yi Osman Hamdi Bey ve Halil Paşa ile “Osmanlı Sanatı Kutsal Üçlüsü” olarak nitelendirmiştir. (Trinite Artistique Ottoman; Osmanlı Sanatı Kutsal Üçlüsü)³⁹

31 Seza Sinanlar Uslu, *Pera’da Resim Üretim Ortamı 1844-1916*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s.61

32 İpek Aksüğür Duben-Vasıf Kortun, *1873-1908 Pera Ressamları Sergisi Kataloğu*, Beymen, İstanbul, 1989.

33 Seçkin Naipoğlu, *Sanayi-i Nefise Mektebi’nde Sanat Tarihi Yaklaşımı ve Vahit Bey*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, c.1, Ankara, 2008, s.55; Derya Özşen, “Türk Heykel Sanatı Tarihini İstanbul Resim ve Heykel Müzesinden Okumak”, *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 5 (Özel Sayı), 2023, s.129/130

34 D. Aydın, age., s.139

35 Adnan Çoker, *Osman Hamdi ve Sanayi-i Nefise*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 1983, s.18

36 S. Uslu, age, s.259

37 S. Uslu, age, s.254; Halil Özyiğit, “1902 Beyoğlu/Pera Sergisi ve Eleştirisi”, *Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi*, Aralık 2020, sy.19, s.114 (Not: Halil Özyiğit makalesinde Yervant Oskan Efendi’nin tablosunu “Selam Dur” şeklinde yazmıştır.)

38 S. Uslu, age, s.259

39 S. Uslu, age, s.158 ve 258; Ö. Gençel, agt, s.81.

Başlangıçta Oskan Efendi'nin öğrencilerinin yaptığı eserlerden yola çıkarak üslubu hakkına bilgi sahibi olunmuştur. Lakin bu durum Adnan Çoker'in sanatçıya ait pişmiş topraktan yapılmış olan "Tavukçu Kadın" ve "Zeybek (Kılıçla Dans)" isimli iki eseri keşfetmesi ile daha fazla netliğe kavuşmuştur. Bu eserlerde oryantalist bir üslup ayrıca günlük hayata dair yaklaşımlar göze çarpmaktadır. 1. İstanbul Salonu Sergisi'nde sergilenen, suluboya çalışması olan "Gezginci Kasap" tabloda da yine aynı şekilde oryantalist bir anlayış ve günlük hayattan manzaralar görülmektedir.⁴⁰

Eserlere baktığımızda sanatçının dengeli, orantılı, detaylı, titiz bir işçiliği olduğunu görmek kaçınılmazdır. Durağan eserlerin yanı sıra hareketli eserler de yapan Yervant Oskan'ın çalışmalarında ayrıntılar eserlerin bütününe tamamlayan önemli olgular olmuştur. Naile Hanım Büstü'nde kıyafetin üzerindeki danteller, Zeybek'te kıyafetin kıvrımlarına kadar işlenmiş olması bu durumu destekler niteliktedir. Ayrıca bu detaylar eserlere hareketlilik kazandırmıştır. Hüseyin Gezer'e göre Oskan Efendi, Rokoko anlayışı ile klasik anlayışı birleştirmiş, ek olarak natüralist üslubu da eserlerin yansıtmıştır.⁴¹ 19. yüzyıl oryantalizminden etkilenen sanatçı, Fransız heykeltıraş Jean Antoine Houdon ile İtalyan Filippo Della Valle isimli sanatçıların klasik üslubunu kendi anlayışıyla birleştirerek yorumlamıştır.⁴² Eseri yapılan kişinin sanatçının kendisi mi yahut kardeşi mi net bilinmesi de Oskan Efendi'nin 1880 senesinde alçıdan yaptığı Dikran Oskan Büstü ayrıntılı ve gerçekçi duruşuyla dikkat çekmektedir.⁴³ Sanatçının "Dafne" isimli heykel çalışması ise mitolojik konulu bir çalışmadır. Bu eserde de yine diğer eserlerde gördüğümüz hareketlilik ve vücut kıvrımları esere gerçekçi bir boyut kazandırmıştır.⁴⁴ Sanatçının Apollon isimli heykeli de yine aynı şekilde mitolojik konulara değindiği bir eserdir.⁴⁵ Türk Köylü Kadını, Dikiş Diken Kadın isimli eserlerinde yine ayrıntılı, natüralist, oryantalist bir üslup ve günlük hayattan sahneler yer almaktadır.⁴⁶

Oskan Efendi, değerli bir sanatçı olmanın yanı sıra aynı zamanda ilk heykel kuşağını yetiştiren hocadır. Bu yüzden onun sanat anlayışı anlamak için öğrencilerinin eserleri de önemli bir konumdadır. Bu dönemde

40 Adnan Çoker, age, s.28

41 Hüseyin Gezer, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984, s.53

42 D. Aydın, age., s.137

43 Garo Kürkman, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeni Ressamlar*, c.II, İlke Basım Yayın, İstanbul, 2004, 677

44 D. Aydın, age., s.144

45 P. Bolel, agm, Ss.561

46 Pars Tuğlacı, *İlk Heykel Ustamız, Yıllarboyu Tarih Dergisi*, Sene: 2, S: 1, Ocak 1980, İstanbul, s.58

genellikle figüre dayalı örnekler, tam boy heykeller, büstler ve rölyefler mevcut olmakla birlikte, canlı modellerden yapılan çalışmalarda klasik anlayış ile natüralist üslup harmanlanmıştır.⁴⁷ Oskan Efendi yaptığı resimlerde ayrıntıyı önemsemiş, keskin bir gerçekliği tercih etmiştir. Ayrıca o dönem ressamlarında akademizme değer verildiği, oryantalist üslubun sıkça tercih edildiği Adolphe Thalasso'nun sergiler hakkında yazdığı gazete yazılarından anlaşılmaktadır.⁴⁸ Adnan Çoker'de Osgan Efendi'nin eserlerini "oryantalist üslup içinde yerel temalara" odaklandığı yönünde değerlendirir.⁴⁹

SONUÇ

Yervant Oskan Efendi, çok yönlü ve çalışkan kişiliği ile sanat tarihimizde önemli bir isim olmuştur. Sanayi-i Nefise Mektebi ve Müze-i Hümayun olmak üzere iki kurumda aynı anda görevlerini başarıyla icra ederken aynı zamanda Osman Hamdi Bey ile yurtiçinde ve yurtdışında pek çok arkeolojik çalışmalara katılmış, bunlara ek olarak bulunan eserlerin bazılarının onarımında çalışmıştır. Sanatçı ülkemizde bir ilki gerçekleştirerek sanatımızda figür problemini aşmıştır. Eserlerinde konu tekrarına düşmemiş, aldığı eğitimleri ve donanımını eserlerinde bizlere göstermiştir. Onun eserlerinde durağanlık pek söz konusu değilken hareketlilik çoğu eserinde kendine yer bulmuştur. Yaptığı büstler de ise ciddi bir üslup kullanırken yine gerçekçilik ön plana çıkmıştır. Eserlerinde seçtiği konular birbirlerinden bağımsız olmuş, kimi zaman günlük hayatın akışını resmederken kimi zaman mitolojiyi yontmuştur. Yeteneğiyle yonttuğu ve resmettiği eserleri, kültür hayatımızda oldukça büyük ve önemli bir yer tutmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

BOA TSMA.E.1295

2. Kitap ve Makaleler

ARSEVEN, Celal Esat, *Türk Sanatı*, Cem Yayınevi, İstanbul, Mart 1984.

ATALAY, Suna Canan, *Yıldız Çini Fabrika-i Hümayunu Üretimi Art Nouveau Eserler*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015

47 D. Özşen, agm, s.129/130

48 İ. Duben, V. Kortun, age.

49 Ö. Gençel, agt, s.81

- ATICI K., Nesrin, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Heykel Sanatının Yolculuğu”, *History Studies*, volume 4 issue 4, 2012
- BOLEL K., Pınar, “Sanayi- i Nefise Mektebi Muallimi Ermeni Heykeltıraşlarımızdan Yervant Oskan”, *Hosgörü Toplumunda Ermeniler*, c.3.
- CEZAR, Mustafa, “XIX. Yüzyıl Türkiye’inde Heykel Plastigi Sorunu”, *Hürriyet Gösteri Sanat-Edebiyat Dergisi*, (Ayn Dosyası: Türk Heykelinin Dünü ve Bugünü), İstanbul, 1986
- DELBEUF, Régis, *Les Premiers Salons de Constantinople*, 1906
- DUBEN A., İpek – KORTUN Vasıf, *1873-1908 Pera Ressamları Sergisi Kataloğu*, Beymen, İstanbul, 1989
- GENÇEL, Özge, “Sanayi-i Nefise Mektebi (1882-1928)”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2021
- GERMANER, Ali Teoman, “Heykel Sanatı”, *Hürriyet Gösteri Sanat-Edebiyat Dergisi*, (Ayn Dosyası: Türk Heykelinin Dünü ve Bugünü), İstanbul, 1986
- GEZER, Hüseyin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Heykeli*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1984
- GİRAY, Kıymet, *Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1988
- KÜRKMAN, Garo, *Osmanlı İmparatorluğu ’nda Ermeni Ressamlar*, c.II, İlke Basım Yayın, İstanbul, 2004
- NAİPOŞLU, Seçkin, *Sanayi-i Nefise Mektebi ’nde Sanat Tarihi Yaklaşımı ve Vahit Bey*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, c.1, Ankara, 2008
- ÖZŞEN, Derya, “Türk Heykel Sanatı Tarihini İstanbul Resim ve Heykel Müzesinden Okumak”, *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 5 (Özel Sayı), 2023, s.129/130
- ÖZYİŞİT, Halil, *1902 Beyoğlu/Pera Sergisi ve Eleştirisi*, Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi, sy:19, Aralık 2020, s.114)
- THALASSO, Adolphe, *L’Art Ottoman: Les peintres de Turquie* (<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/116032>)
- TUŞLACI, Pars, *İlk Heykel Ustamız*, Yıllarboyu Tarih Dergisi, y.2, s.1, Ocak 1980, İstanbul
- TURSUN, Aysel, *Osmanlı İmparatorluğu ’nda Heykel*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heykel Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019 s.44
- USLU S. Seza, *Pera ’da Resim Üretim Ortamı 1844-1916*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008
- UZUN A., Derya, *Türk Heykel Sanatı ve İlk Heykeltıraşlar*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2021
- ÜREKLİ, Fatma, *Sanayi-i Nefise Mektebi ’nin Kuruluşu ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri*, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 1997
- YILMAZ, Mehmet, *Heykel Sanatı*, İmge Kitabevi, Ankara, 1999